

1. Hantverkets eller yrkets folkliga benämning?

2. Dess utbredning såväl inom ett samhälle (by, köping, stad) som inom landskapets olika delar? Antalet yrkesmän i orten? Drevs yrket enbart på landet, enbart i städerna eller förekom bägge delar? Redogör för var tidigare utövare av yrket haft sina verkstäder på platsen, hur de drevo sitt yrke, arbetsmetoder, omdömen om dem och deras alster o.s.v.

3. Finns tradition om när yrket först började att utövas i trakten, i landskapet eller överhuvud taget? Förekom hantverket förr i hemmen? Känner man till att somliga hantverkare utfört arbeten på beställning i hemmen?

4. Har yrket pläгат gå i arv från far till son? Har det varit en specialitet för vissa släkter? Utövas yrket fortfarande eller är det utdött i trakten eller landskapet?

5. Efter dessa allmänna upplysningar om yrkets utbredning och karaktär i trakten är det lämpligt att ta som uppgift att skildra hur det bedrevs hos en viss hantverkare eller yrkesman. Lämna så utförliga uppgifter som möjligt om platsen, där hantverket utövats (gård, by på landet, gata eller tomt i staden), samt om yrkesutövaren (namn, härkomst, födelseår och, om skildringen gäller äldre förhållanden, även dödsår).

6. När började arbetet bedrivas på denna plats? Hade det påbörjats av den yrkesutövare som skildringen gäller, eller hade det övertagits och fortsatts av honom? Var skedde arbetet? Huvudsakligen utomhus, i boningsrum, i särskild verkstad, i särskild byggnad? Dessas benämningar? Skisser, helst med måttuppgifter, önskvärda. Anteckna även uppgifter om förändringar och förbättringar av arbetslokalerna!

7. Var hantverket förbundet med annat yrke, t.ex. jordbruk, handel eller annat hantverk? Skildra i så fall, hur de olika yrkena tillgodosågos och samordnades!

8. Hur många personer (lärlingar, gesäller eller andra) arbetade på verkstaden? Deltogo några av familjens medlemmar i arbetet? Hur lång var arbetstiden? Fanns skiftesindelning, och vad kallades i så fall arbetsskiftena och vad kallades fritiden? Redogör för arbetslöner och andra förmåner, t.ex. bostad eller mat! Hur benämndes måltider och kortare måltidsraster och när inföll de under dagen? Redogör för vilken mat som äts vid de olika måltiderna!

9. Lämna uppgifter om råmaterialet, varav detta bestod, varifrån och hur det anskaffades, pris samt ev. transportkostnader o.dyl.! Förekom någon beredning av det på verkstaden, innan det kunde tagas i bruk, och hur tillgick denna?

10. Gjordes föremålen på beställning eller med avsikt att salubjudas på platsen, i butik, vid marknader eller på torget i orten eller på annan plats? Beställde man varor hos hantverkaren? Har hantverkaren brukat fara omkring på landsbygden för att taga upp beställningar? Hur skedde i sådana fall leveransen av de färdiga varorna? Var hantverket förenat med butik för varornas saluhållande? Hur såg denna ut: storlek, inredning o.s.v.? Personal i butik, dess skötsel, öppethållande o.dyl.? Var det vanligt, att hantverkaren försålde varor på stadens torg vid torgdagar och marknader? Redogör för hur denna försäljning tillgick! Känner man till att hantverkaren farit till marknader på andra orter för att avyttra sina alster? Redogör för sådana färder, förberedelser och avresa, fordon och färdvägar, rasteställen under färden, affärerna på marknaden o.s.v.!

11. Vad betalades för hantverkarens varor förr och nu? Sök med betraktande av råmaterialets pris, arbetslöner och andra tillverkningskostnader beräkna vad hantverkaren kunde förtjäna på en vara! Tag om möjligt även reda på hur stor hantverkarens årsförtjänst kunde bli under ett normalt arbetsår! Där så ske kan göras jämförelser mellan förhållandena förr och nu.

12. Vilka slags varor tillverkades av hantverkaren? Förändringar häri, t.ex. att vissa varor icke kunnat framställas i konkurrens med industrin, av annan anledning kommit ur bruk, nya varuslag tillkommit o.s.v.?

13. Skildra hur arbetet tillgick och hur olika hantverksalster framställdes! Härvid kan det vara lämpligt att först redogöra för vilka verktyg (ev. maskiner) som användes, hur de benäm-

des och hur de sågo ut. Helst böra de förklaras med skisser eller fotografier jämte måttuppgifter. Observera även förändringar i verktygsbeståndet, så att redogörelse lämnas för äldre verktyg (maskiner), som nu kommit ur bruk och ersatts av andra typer. Beträffande maskinella hjälpmedel bör ytterligare antecknas, om dessa voro köpta (tillverkningsort och fabrikat) eller gjorda på platsen. I de fall då olika delar av redskap eller maskiner ha olika benämningar böra dessa angivas så nära uttalet som möjligt.

14. Beskriv arbetet från första verktygstaget och till det sista. Hänvisningar till föregående uppgifter om verktygen böra lämnas. Anteckna de fackuttryck rörande vissa metoder, arbetstempon o. dyl. som förekommo! Varje arbetsmoment med dess benämning skall uppgivas liksom även om halvfabrikatet av en eller annan anledning lades åt sidan någon tid, innan nästa moment tog vid. Vad kallades arbetsstycket efter hand som det antog olika form under bearbetningen?

15. Tillverkades endast ett ensamt föremål från början till slut eller skedde tillverkningen successivt så, att ett större antal arbetsstycken behandlades jämsides inom varje arbetsmoment?

16. Komplettera om möjligt beskrivningen med fotografier av verktygens (maskinernas) användning, det sätt på vilket verktyget och arbetsstycket hölls, arbetsstyckets utseende före och efter ett arbetsmoment samt totalbilder av arbetsplatsen (exteriörer och interiörer)!

Termer och benämningar böra i möjligaste utsträckning skrivas såväl i den form de ha i riksspråket, eventuellt i ett lokalt begränsat riksspråksbruk, som i dialekten, återgiven med fin eller grov beteckning så noggrant upptecknaren förmår.

17. Giv så utförlig redogörelse som möjligt för utbildningen till yrket! Var gick man i lära (ort, verkstad, mästare)? Berätta om läroåren där, utkomstmöjligheter och lön under läroåren samt förhållandena i övrigt på den verkstad där man lärt yrket! Återgiv vad man har att berätta om olika mästare! Anteckna minnen från lärpojkestiden, gesällivet och gesällvandringarna, gesällhärbergen och login, seder och bruk bland gesällerna (t.ex. hälsningsceremonier - grüssen - vid inträde på en verkstad, namnomdrickning, fest då gesällerna blevo förenta, förbud och föreskrifter för gesällens uppträdande o.s.v.)! Återgiv minnen och berättelser som belysa förhållandet gesällerna sinsemellan och mellan gesäller, lärpojkar och mästare! Redogör för gesällprov och mästarprov, vari dessa bestodo och hur de utfördes!

18. Iakttogos vissa formaliteter eller förekommo festligheter av något slag när en lärning antogs, när en lärning blev gesäll eller en gesäll mästare? Förekommo festligheter på verkstaden vid vissa tillfällen under året (t.ex. då gasen tändes första gången på hösten), vid vissa viktiga moment i arbetet eller vid början eller slutet av en arbetsperiod? Förekommo på verkstaden eller annorstädes kalas vartill arbetarna (gesällerna) skjutit samman pengarna eller erlagt dem i form av böter för förseelser i arbetet under året? Redogör för sådana eller liknande seder! Firades vissa dagar med festligheter, avbrott i arbetet eller dylikt? Hur firades de olika årsfesterna, såsom jul, påsk, valborgsmässan o.s.v.? Redogör f.ö. för fester, kalas och gillan som ha varit karakteristiska för eller på ett eller annat sätt ha varit knutna till hantverket!

19. Ansågos somliga hantverkare vara förmer än andra? Besöktes somliga blott av societeten och de som räknade sig höra till de förnäma? Orsak härtill (de förde flera nyheter, inflyttad hantverkare o.s.v.)?

20. Framträdde någon motsättning mellan hantverket och den framväxande industrin? Ha hantverkare och hantverksarbetare ansett sig vara förmer än fabriksarbetare? Ha somliga hantverk ansetts förmer än andra? Återgiv anekdoter, berättelser och uttryck härom!

författad av Ri. Bonberg.